

HASSO KRULL

Igavene taastulek

Toimetanud Jaanus Sooväli
Keeleliselt toimetanud Triinu Tamm
Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

© Tekst. Hasso Krull ja Loomingu Raamatukogu, 2025
© Kaanefoto. Kirke Kangro, 2025

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Elle-Mari Talivee, Marek Tamm,
Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkitud Pakett

ISSN 1406-0515
ISBN 978-9916-755-74-7 (trükis)
ISBN 978-9916-755-75-4 (epub)

Käia on igavene tee, aga õhtu ligineb juba.

Artur Alliksaar

Kes ei kuule kalade hüüdu, see ei teagi, mis on elu.

Gilles Deleuze

1.

Vahel öeldakse, et elu olevat lühike. Nõnda võib mõelda siis, kui püüame anda ülevaadet asjust, mida oleme teinud, ja avastame, et kõike saab jutustada väga napolisõnaliselt. Niisugusest jutustusest saab omakorda teha lühema kokkuvõtte, ja kokkuvõttest veelgi lühema resümee. Viimaks jääb järele ainult paar lauset, mis sarnanevad Faehlmanni tuntud epigrammiga: „Ükskord oli üks mees. Ta sündis, kosis ja suri. / Enam ma temast ei tea. Aga see oli üks mees.“ Napp ja üldistav sõnastus jätab mulje, et juttu võiks olla kellest tahes. Tõsi küll, Faehlmann ise oli poissmees, arvatavasti ei kosinud ta kedagi. Kui aga asendaksime sõna „kosis“ veel üldisema määratlusega „elas“, sobiks see tekst väga paljude kohta, keda võinuks iseloomustada sõnaga „mees“. Kuid sedagi sõna saab asendada. Kõiki sõnu saab asendada. Keegi on kunagi olnud, ja hiljem olemast lakand. Enam me temast ei tea – ega tea, kes me oleme ise.

Ometi saab vaatepunkti hõlpsasti ka ümber pöörata. Kui püüame meenutada kõike, mida oleme juba läbi elanud, avaneb minevik lehvikuna, tohutu panoraamina, millesse võib süveneda lõputult. Minevikku sisenedes meenub järjest uusi üksikasju, lisandub detaile, mis muudavad kujutluse järjest mahukamaks. Saabub hetk, kus seda kõike saab pisut liiga palju, me ei suuda enam rohkem vastu võtta, see kõik on liiga tõeline, liiga vastupandamatu. Õnneks detailid aga ähmastuvad. Mineviku värvid, helid, lõhnad ja puudutused tuhmuvad, ujuvad kuhugi ära ja me laseme neil rahulikult minna. See on vajalik, et saaksime rahu olla, muidu viibiksime aina meenutustes nagu Borgese novelli kõikemäletav Funes¹. Unustus on imerohi. Aga unustusest hoolimata jääb meile ikka alles tunne, et kõik see on kusagil olemas, on olemas aja sügavustes, kogemuse ookeanis, isegi kui me sinna päriselt ei küüni või igaks juhuks sukelduda ei taha. Seda tunnet nimetas Henri Bergson kestuseks (*durée*). Asjad kestavad ikka, nad kestavad ka pärast möödumist, kuigi nad pole enam käesolevad asjad. Neil on ikka oma vägi, varjatud vägi.

1 „Tal oli raske magada,“ kirjutab Borges. „Magamine tähendab maailmast eraldumist; oma asemel selili lamav Funes kujutles pimeduses teda ümbritsevate konkreetsete majade iga pragu ja iga kumerust. [...] Kahtlustan siiski, et ta polnud päriselt mõtlemisvõimeline. Mõtlemine on erinevuste unustamine, üldistamine, abstraherimine. Funese täistopitud maailmas olid üksnes detailid, needki peaaegu vahetult kogetud.“ (Jorge Luis Borges, *Fiktsioonid*. Tallinn, Varrak, 2000, lk 92, tlk Ott Ojamaa.)

Sellest minevikutajust hakkabki tärkama aim, et olevik ei ole lihtsalt olevik. Olevikku täidab kogu aeg miski, mis on olevikust endast suurem, voolab üle ääre, kaob ja ilmub jälle uuesti. Miski on lakkamatult naasmas, lakkamatult tagasi tulemas, ja pole üldse tähtis, kas me seda tunnetame või ei, usume või ei, mäletame või ei – sellel tagasitulekul on unustusest veel suurem vägi. Sest see ei tule tagasi lihtsalt niisama, vaid see ka *tahab* tagasi tulla. Kui süüvida kestusesse, võime seda peaaegu kehaliselt tundma hakata, iseenda kogemuse põhjas. See tahtmine ei ole väljaspoolne. See ei ole kellegi teise tahtmine, vaid ka meie enda tahtmine, kummaline igatsus ja ootus. Me tahame, igatseme, ootame, lausa armastame seda tagasitulekut. Justkui tuleks minevikust tagasi midagi meist endist, või justkui ei oleks me täielikud, kui mingi osa meist lakkamatult ei naaseks. Aga mis ometi? Ja miks ei ole me püsivalt iseendas kohal, vaid ikka kusagil mujal, nõnda et ainult see naasmine, ainult see teiselt-poolt-saabumine annabki olemisele sügavuse?

2.

Nietzsche armastas teha pikki jalutuskäike, kõndides läbi metsa, piki kallakaid mägiradu ja järveäärseid teid. Šveitsis elades oli tal kombeks käia mööda Silvaplana järve kaldaid, kust aeg-ajalt avanes uhkeid vaateid. Kõige põnevamad, erutavamad mõttekäigud sündisid just väljas kõndides, mitte kodus laua taga istudes. 1881. aastal tabas teda ühel sellisel jalutuskäigul ootamatu äratundmine, mis andis kogu tema senisele mõtlemisele uue suuna. Tema ees seisis suur püramiidikujuline kaljurahn, mille kuju ja ümbrus äkki paistsid pisimate detailideni tuttavad, ehkki ta ei olnud selles paigas varem käinud. Nietzschele tundus, et seesama sündmus on juba lõputult kordunud, ja täiesti identsena, ilma vähemagi nihke, muutuse või eksitusega. Sama jalutuskäik ümber järve oli kordunud lõputult. Saabumine üksildasse paika, kus seisis püramiidikujuline kaljurahn, oli kordunud lõputult. Ja äratundmine, et seesama jalutuskäik on kordunud lõputult, et saabumine üksildasse paika on kordunud lõputult ning et see äratundmine on kordunud lõputult, oli kordunud lõputult.

Igavese taastuleku kogemus sai Nietzsche mõtlemises pöördeliseks, mõjutades vaikse saatemuusikana kõiki tema järgneval kümnendil